

בתיב התשובה

איש ירושלים

נפשו לעגור המיוחד של הישוב הישן בארץ-ישראל ולא רצה להשלים עם היסודות החדשים, שהתחילו לבנות את הארץ, בין שהיו חפשים ובין שהיו חרדים. אדר"כ: גדולה היתה שנאתו לחרדים של הישוב החדש מלחפשים שבו. מכאן המושג טמה להרב קוק, ז"ל, ולכל החרדים, שהל"כ כו בעקבותיו. כל כשלונו זומרי או מוסרי, ר"י, מדיני או יישובי, הורם על נס והוסבר כהוכחה לצדקת ההשקפה השלילית. אופ"י ייני הדבר, כי עוד שנה אחת לפני עלות היטלר לשלטון ניקרה בארץ שיירה של חרדי פראנקפורט וכתבו ב"קול ישראל" בערך את הדברים האלה: טוב שיבואו ויראו בעיניהם, שאין מקום בארץ בשביל לתרחבות היישוב החדש, כפי שמגזימים הצינונים...

מובן מאליה שציבור כזה היתה לו עמדה ברורה גם בעיני חינוך. מובן שהוא דבק בישן ולא רצה להשלים עם החדש. מובן שהוא החזיק ב"אידיש" ולא רצה להודות ב"לשונו של בן-יהודה". מובן שהוא אטא את הלימודים הכלליים. אפילו על הספרייה הלאומית הוציאו חרם ואסרו להשתמש בה... אמנם גם בימים הטובים ההם לא הכול הלך כשורה. קרה הדבר שעלו ארצה מחוץ לארץ עוד לפני היטלר בחורים ואברכים מחוגי "צעירי אגודת ישראל" והללו היו בני-אדם אחרים לגמרי. הם לא נפלו בנוגע לחרדות מן האגודות דאיים אשר בארץ, אדרבה, יהדותם החר"דיית היתה עמוקה יותר, נלהבת ועסיסית וחינוכית יותר. בין שבאו מהונגאריה ובין שבאו גוליטה ובין שבאו מפולין, לרוב באו מפולין, מחוגי החסידים, ושהלבת החסידים ברוחם ובלבבותיהם, אבל עם כל זה בערה בלבם עוד שלהבת אחת: אהבת הארץ. ולא הארץ בנוסח היישוב הישן אלא דווקא בנוסח היישוב החדש: מלאכה ועבודה תעשייתית וחקלאות. האידיאל הצינוני בער בלא-יודעים גם בהם. הם חפצו לג-אול אה הקרקע, הם דרשו התיישבות. אז התחיל הרומאן רב-ההרפתקות שבין הא"י גודה" והחקלאות. אז יסדר את "מחנה יש" ראלי". אז נסעו הרבנים הישישיים היק-רים ונונפלד וקלאצקי, ז"ל, אל העמק בניסו לפחות לשעה אחת לחרוש בידיהם את אדמת העמק...

כבר אז ביצחק הדיסונאנס בתוך הא"י גודה" והוא בהכרח הלך וגדל. אפשר היה בדיעבד להחריב את "מחנה ישראל" אפ-שר היה בדרכי דיפלומאטיה ערמומית להשתיק את פועלי אגודת ישראל, להש-תיק את שוועותם לפעולה ממשית בארץ, לפעולה של בנין, ועם כל זה הניגודים הפנימיים כלשו יותר ויותר. כשבא בפעם הראשונה האדמו"ר מגור ארצה הודיע באגררו המצוינות, כי הטעו אותה תארו לפניו את הרב קוק כרב ריפורמי וכל זה אינו אלא שקר וכזב. הניגוד שבין האדמו"ר והרב קוק לא היה עצום בעצם. גם האדמו"ר רצה בבנין הארץ. גם הוא לא החריב את הספרייה הלאומית. גם ביש-בות של האגודה" בפולין למדו שפה זרה ודושונו. הרבי ממנוקאטש קם ונסע ובא לווארשה ובחן ובדק ומצא, כי אמת הדבר, מתכונת הישיבה מטעם האגודה" בפולין היתה כמתכונת הישיבה של היישוב החדש" בתל אביב.

לאמור: בלט הניגוד שבין האגודה" על פי הצביון הירושלמי מקדמת זינא ובין האגודה" על פי הצביון הפולני ועל אחת כמה וכמה, שבלט ההבדל שבין הא- (סוף בעמוד 3)

מה פוסלת האגודה" את שיטת החינוך של המזרחי" מפני שהיו לפנינו שתי שיטות בפרדות ומובדלות באופן פרינציפיוני. אך ההבדלים האלה נגזרו ונעלמו לגמרי או במקצתן. באחד הימים האחרון גים הודיע מרכז האגודה" כי מעשרים ושלושה מוסדות חינוך, המתמכים על ידו, לא פחות מנשורים ונשים קיימו וקיבלו את הלשון העברית כשפת הוראה. אנו מקדמים את הצעד הזה ככרמה אנו אומרים להם: כך נאה וכך נאה! כיצא בזה יודעים אנו שבמוסדות חינוך, ששם האגודה" נקרא עליהם, נלמדים גם לימודים כלליים במידה זו או אחרת. יודעים אנו אפילו על מוסד חינוכי בירושלים מטעם עסקנים אגודתיים, ושלמחמים בו רשמית לימודים כלליים ושפות זרות עד כדי הכנה לתעודת בגרות ממשלתי. לאמור: חל שינוי גם בנספח זה. התירו פרושים את הדבר! לאמור: האגודה" משרכת אמנם את דרכיה לאט לאט ומתוך מתון — ועל זה אין אנו קובלים עליה כלל וכלל — אבל היא הולכת סוף-סוף בדרכים, שכבש וסלל המזרחי". יוצא שאין כאן הבדל פרינציפיוני חותך וקובע צורה לדורי-דורות, אלא הבדל אפורטוניסטי זמני-עדאי: המזרחי" הקדים וראה את המציאות, העמיק להתבונן במצב, הסיק את מסקנותיו וקבע את עמדתו. והאגודה" התעקשה ועצמה את עיניה בפני המציאות. אלא שסוף-סוף היא בגדרת מתוך ההכרח אורי המזרחי" ומקבלת את שיטתו ואת הצביון אשר קבע. אין אנו קובלים עליה גם על הדבר הזה. אנו מביינים, שהיא עושה כזאת מהנחה ומאונס ולא מרצון. אבל מכיון שהיא בכל אופן הולכת בעקבות המזרחי" ומבטלת את ההבדלים הפרינציפיוניים, שנתקיימו זמן-מה בין שתי השיטות — מה זכות יש לה להתקייף את חינוך המזרחי"?

כזאת ומזאת שאלנו בקיצור נמרץ במאמר הקודם. אולם מר משה ג"פ, שהיא דיפלומאט גמור לכל משפטיו וחוקותיה, יודע את סוד השתיקה. הוא מסתפק באמת רה כללית-סותמית: "כולם ידעו שהשקפת היהדות מדור דור היתה חינוך של תלמוד תורה ולא של בית-ספר מזרחי". אמורה כללית זו אינה אומרת כלום, מאחר שגם אנשי האגודה" בחינוך שלהם עזבו את החינוך של תלמוד תורה והולכים בדרכים חדשות...

ושתיקה זו דיפלומאטיות זו וסתמיות זו היתה מקות זו מלדבר דברים ברורים, גלויים ומפורשים על עצם ההבדלים הפרינציפיוניים, שנגזרו ונעלמו. הסתפקות זו בחרפות ובגידופים על חינוך המזרחי" היתה התנחלות זו בעובדה פלוגית או אלמונית. שיש שהיא זרשת עוד בדיקה וברור, ויש שהיא אינה אומרת הרבה אפילו אם היא אמיתית — כל המתכסס המחוכם הזה אינו פרי המקרה והשרירות אלא פרי המכונה. דיפלומאטיה זו של מר משה ג"פ היא פרי המצב. ודבר זה דורש מעט ברור.

היו ימים, והם לא כל כך רחוקים מאתנו, בו ומצב האגודה" בירושלים ובקצת מקומות אחרים, שנגררו אחריה חיק די ברור, פשוט ובלתי מסובך. זה היה ציבור פחות או יותר בטלני, פחות או יותר חי על התמיכה, שהתייחס בביטול אל היישוב החדש אם במושבה ואם בעיר; ציבור, שהתייחס בשנאה לרעיון הצינוני, לרצונו התחייה הלאומית, לתחיית השפה העברית. זה היה ציבור הקשור בכל נימי

מר משה גליקמאן פרוש, איש האגודה" בירושלים, יודע לא בלבד את המלאכה לא אף את סודות הדיפלומאטיה: יודע הוא, שאחד הסימנים המובהקים של הדיפלומאטיה הוא חכמת השתיקה. והוא יודע לשתוק. במאמרי "מרחיק עדותו" (הצופה, י"ז חשוון) הזכרתי עובדות אחדות הנוגעות לחינוך האגודה" ולחיק האגודה". עובדות אלו ידועות לנו מה שנים ולא הוצאנו אותן לרשות הרבים. משום מה? משום שאין כזה מן התועלת הציבורית להשתיר את פניה של האגודה", משום שלא קיבלנו עלינו כל התייבות לשנוא חלילה את האגודה". ומשום שעל צד האמת אין זאת אלא דימא" גוגיה בזויה ועגומה לדון על ציבור גדול בכללו ממעשיהם המקולקלים של יחידים, הנמנים במקרה על הציבור הזה. משום שהיו דרך צורתי ישראל מאז ומעולם לה" טיל את אשמתם של יחידים מישראל על ישראל כולו. וגם כשהוכרנו את העובדות האלה אמרנו בפירוש, שאין אנו חושבים, שהאגודה" אחראית להן ולא הזכרנו אותן אלא לשם לימוד גזירה שווה ומת" מצינו, כשם שאין לדון על האגודה" מתוך עובדות כאלה כך אין לדון על המזרחי" ועל חינוך המזרחי" מתוך עובדות אחרות — אם נביא אפילו, שהן אמיתיות.

ואולם איך שיהיה ומר משה ג"פ שותק שתיקה גמורה לגבי העובדות האלה, הוא אינו מזכיר אותן לא בפירוש ולא ברמזיה. לעומת זאת הוא מזכיר שוב עובדות אחרות לגבי חינוך המזרחי", הדורשות עוד ברור, ועוד נשוב אליהן.

וכשם שהוא שותק לגבי העובדות, שאינן נעימות לו, כך הוא שותק במאמרו זה-זרין על חינוך המזרחי" (קול ישראל, כ"ג חשוון) לגבי הצד הפרינציפיוני הזכ"לי. אני בקשתיו במאמרי, כי יואיל בטוב-בו להסביר לנו סוף-סוף את ההבדל הפרינציפיוני שבין חינוך המזרחי" ובין חינוך האגודה". הוא בעצמו רוצה לכאורה בדבר הזה. הוא טוען: "ידגול לו המזרחי" בחינוך שלו, אבל לא לגוול מאת היהדות החרדית גם את השם, מה שזה מתווה סכנה לחינוך שלנו". במקום אחר באותו הגליון נאמר: "טיטוטוש הגבולים, העירבוב, אי-הבהירות והאנדרלמוסיה או-כלת ומכלה את כולנו, בקשר עם זה שאל-תי: מה הם הגבולים, מה היא המהות ומה הוא הצביון המציניים את חינוך האגודה" בניגוד לחינוך של המזרחי"? אני אמרתי, כי לשעבר הבדילה ביניהם שאלת הלשון: המזרחי" דבק מן הרגע הראשון בלשון העברית וקבע אותה לשפת הוראה במוסדות החינוך שלו, ואילו אנשי האגודה" גודעה" מצאו, כי זהו חטא ועון ועבירה ועל זפי השקפת היהדות מדור דור צריך ללמוד אך ורק בלשון "אידיש" וכל המשנה הוא פורץ גדר שגדרו ראשונים וחר"טא למסורת ונתפס לתיקונים וכו'. עוד בשנים האחרונות קישטן מודעות כאלה: האוסרות את הלימוד בלשון העברית, את חומות ירושלים ועליהן חתימות מסלתה ומשמנה של היהדות האגודאית בירושל-לים, מראשי עם של שלומי אמוני ישר-אל. עוד לפני שנים מספר התפרצו קנאים מן הסוג הזה אל בית יעקב" בירושלים ומחו בתוקף נגד לימוד הדיבור העברי. כיצא בזה ואינו הבדל פרינציפיוני בין שתי שיטות החינוך בנוגע ללימודים כלליים: הללו אוסרים והללו מתירים. והנה כל עוד שההבדלים האלה היו קיימים אפשר היה להבין על שום